

עקורים

בתום מלחמת-העולם השנייה מצאו בעלות-הברית באירופה הכבושה כשבעה עד תשעה מיליוני אדם שנעקרו, הוגלו מבתיהם והוחזקו בתנאים שונים של שיעבוד. עד סוף 1945 הוחזרו לארצותיהם יותר משישה מיליונים מהם. הנותרים, כשני מיליוני ע', חברו שלא לשוב לבתיהם שהיו בתחום שליטת הסובייטים, או סירבו לעשות כן, מפחד מעונש ומחסור כלכלי. הטיפול בהם נפל בעיקר על שכמ צבא ארצות-הברית; בריטניה וצרפת קיבלו עליהן אחריות למספר קטן יותר של ע'. כ-80% - 90% מן הפליטים הללו היו נוצרים והשאר יהודים, אך היהודים זכו בשימת-לב מרובה, מעבר למספרם הקטן יחסית, וזאת משום שבהם היתה פגיעתם של הנאצים והמלחמה אכזרית יותר, ומשום שאחיהם בארצות-הברית, בבריטניה ובארץ-ישראל פעלו לשדל את ממשלותיהם להעניק להם טיפול אנושי.

הכול ידעו, שארצות-הברית היא המדינה היחידה היכולה לקלוט בקלות יחסית כמעט את כל העקורים, ואולם, חוקי ההגירה הנוקשים מנעו את כניסתם. התנועה הציונית בארצות-הברית, שבה היתה ליהודים מידת מה של השפעה מדינית, ובבריטניה, שבה היתה השפעתם פחותה, ראתה בארץ-ישראל את ביתם היחיד של יהודי אירופה הניצולים שביקשו לעזוב את היבשת, אך ממשלת בריטניה מיאנה לאפשר את הדבר.

הבריטים לא התירו עליית יהודים בלי הגבלה, וזאת למרות התחייבותם בהצהרת בלפור משנת 1917. הבריטים, שאחרי מלחמת-העולם הראשונה קיבלו את המנדט על ארץ-ישראל, עמדו מול התנגדות חריפה של הערבים לכניסתם של עוד יהודים, וביקשו לכאורה לרצות את שני הצדדים, אך למעשה הדריכו אותם אינטרסים מדיניים, שיקולים שבהם ידם של הערבים היתה על העליונה. ב-1939 הגביל ה'ספר הלבן' באופן חמור את כניסת היהודים, קבע מכסות שדנו את היהודים להיות מיעוט תמיד ומנע מיהודים קניית קרקעות בחלקים מן הארץ. במלחמת-העולם השנייה לא שינתה בריטניה את מדיניותה והתנגדה לפתיחת שערי הארץ.

למרות כל הסבל שסבלו היהודים במלחמת-העולם השנייה ולמרות אבידותיהם האימות, סירבו הבריטים בסתיו 1945 להודות ש'תנאי חייהם של היהודים היום גרועים משל כל הנפגעים האחרים מרדיפות הנאצים'.

בעקבות דיווחי כלי התקשורת בארצות-הברית על מצבם של הע' היהודים, מינה הנשיא טרומן את המשפטן ארל הריסון לבדוק את המצב. ביולי 1945 סיירו הריסון וצוותו ביותר מ-30 מחנות ע'. ממצאיהם של הריסון ובני לווייתו היו גיבוי חמור למדיניות של שלטונות הכיבוש של בעלות-הברית המערביות בגרמניה.

באוגוסט 1946 הודיע טרומן שהוא עומד להמליץ בפני הקונגרס לחוקק חוקים המתירים למקצת הע' להיכנס לארצות-הברית, אך לא ציין את מספרם. תגובת האמריקנים היתה

מעורבת, וכזאת היתה גם תגובת היהודים. רוב יהודי אמריקה שרחשו אהדה לניצולים סברו עם זאת, שהמאמצים להביא ע' יהודים לארצות-הברית יאפילו על הקשיים באירופה ויחלישו את התנועה הציונית.

את התפקיד הראשי במאמצים להביא את הע' היהודים לארצות-הברית קיבלו עליהם שני הארגונים האמריקניים הלא-ציוניים החשובים, ה'ועד היהודי האמריקני' וה'מועצה האמריקנית ליהדות' (American Council For Judaism). רוב חברי שני הארגונים הללו, וכן יהודים אחרים, נרתעו מפני פעולה יהודית גלויה למען הע' היהודים, ולכן צידדו בהקמת 'ועדת האזרחים לענייני הע' (Citizens' Committee in Displaced Persons), קבוצה לא מפלגתית בראשות של ארל הריסון. 'ועדת האזרחים' הפעילה השפעתה למען חקיקת הגירה הולמת. תחילה הדגישו מנהיגיה ש-80% מהע' שבאירופה הם נוצרים, דבר שלא היה ידוע אז ברבים. 'ועדת האזרחים' ביקשה לעורר אומה אדישה ולהסביר, שלרוב הע' אין מקום ללכת, ומטעמים אנושיים חובה על ארצות-הברית לתרום את חלקה להם.

הדיון הציבורי סייע ליצירת אווירה של תמיכה בחקיקה מעשית. לצורך זה הכינה 'ועדת האזרחים' הצעת חוק, המבוססת על המלצות לקלוט בארצות-הברית 400,000 ע'. ב-1 באפריל 1947 הגיש חבר בית-הנבחרים מאילינוי, ויליס סטרטון, הצעת חוק שלפיה יורשו להיכנס לארצות-הברית בתוך ארבע שנים 400,000 ע', נוסף על הנכנסים על-פי מכסת ההגירה.

נראה שרוב חברי הקונגרס לא ידעו הרבה על הע' ולא הבינו מדוע לא שבו לבתיהם אחרי המלחמה, וחששו מפני משבר או רוויה בשוק העבודה בעקבות בואם של מהגרים רבים לארצות-הברית.

בקיץ 1947 נערכו הדיונים בהצעת החוק של סטרטון, אך החוק לא אושר בבית-הנבחרים. הגוף המכריע בשאלת החקיקה בעניין הע' היה הסנט, שכן בית-הנבחרים לא היה מוכן לאשר חוק בלא סיכוי לתמיכת הסנט. אחרי תקופת היסוס ראשונה, כאשר נדמה היה שהחוק לא יאושר, החלה תעמולת 'ועדת האזרחים' להשפיע. מאז חוק איסור המשקאות האלכוהוליים לא קיבל הקונגרס מכתבים רבים כל-כך בנושא כלשהו כמכתבים שקיבל בעניין הסיוע לע', ורוב הכותבים תמכו במתן הסיוע. ואולם, יושב-ראש ועדת המשנה של הוועדה המשפטית של הסנט, הסנטור צ'פמן רוורקום מוורג'יניה המערבית, התנגד למתן הסיוע, ובדצמבר 1946 הביע בחוות-דעתו לסנט התנגדות להבאת מהגרים רבים מארצות הנגועות בארס הקומוניזם.

בקיץ 1947, כשעמד הסנט לדון בחקיקה בעניין הע', דחק רוורקום בעמיתיו לשלוח למחנות הע' באירופה סיור, ולאחר דיונים ממושכים הסכים הסנט להצעה, ורוורקום נתמנה לראש הסיור. בסתיו 1947 שלחו הן הסנט והן בית-הנבחרים משלחות לבדיקת מצב הע'. שתי הוועדות הגיעו לכלל מסקנה שיש לעשות משהו למען הע' במחנות. בערך באותה עת מינו

מושלי כמה מדינות במערב התיכון ועדות מקומיות לחקור אפשרויות של יישוב ע' במדינותיהם. לבסוף קרא הסנטור רוברט א' טאפט, מנהיג הרפובליקנים בסנט, ל'פעולה מיידית' לעזרת הע', ואפשר שקריאתו השפיעה יותר מכל לאשר את החוק.

במושב השני של הקונגרס השמונים של ארה"ב, שנערך מינואר 1948 עד ינואר 1949, הגיש הציר פרנק פלז ממדינת מין, יושב-ראש ועדת המשנה לענייני מהגרים של הוועדה המשפטית של הבית, הצעת חוק להתיר כניסת 200,000 ע' שנרשמו במחנות הע' עד 21 באפריל 1947. ההצעה קבעה כי מספר הנכנסים ייקף בעתיד על-חשבון ההגירה מארצות מוצאם. בסנט הציעה ועדת רוורקום להתיר כניסת 100,000 ע' בתוך שנתיים, להגביל את רשות הכניסה למי שהגיעו למחנות העקורים עד 22 בדצמבר 1945, ולשמור 50% מן האשרות לעובדי חקלאות. הוועדה גם הציעה ש-50% מן הנכנסים יהיו בני ארצות שאחרי המלחמה סופחו לברית-המועצות.

ההגבלות הללו עוררו חרדה בקרב יהודי ארצות-הברית. יהודים מעטים מאוד באו מן ה'שטחים המסופחים', וכוונת הסנטורים היתה לליטה, ללטוויה ולאסטוניה, שסופחו לברית-המועצות. יהודים מעטים מאוד היו עובדים חקלאיים והצעת הסנט הוציאה מכלל חשבון יהודים גולים שאחרי המלחמה שבו מברית-המועצות. במאי 1948 דן הסנט בהצעת החוק של רוורקום. תומכיה טענו שאין בה משום הפליה, אבל סנטורים אחדים הסבירו כיצד ישפיע החוק המוצע על היהודים. אושרו שני תיקונים חשובים להצעת החוק. האחד הגדיל את מספר הע' הרשאים להיכנס לארצות-הברית ל-200,000 בתוך שנתיים, 100,000 בשנה, והתיקון השני, לפי הצעתו של הסנטור ויליס לנגר מצפון דקוטה, נתן קדימה לפולקסדויטשה, הגרמנים שבתום המלחמה גורשו או נמלטו מארצות מזרח אירופה. לנגר סבר כי מצבם של ה'פולקסדויטשה' רע הרבה ממצבם של הקרויים ע'.

הצבעת הסנט נתקבלה, אך רבים ראו בה הפליה דתית, לאומית ומקצועית, ובקבלת ה'פולקסדויטשה' – עידוד גיס חמישי נאצי. הריסון אמר, כי מתן זכויות מיוחדות ל'פולקסדויטשה' והעדפתם על פני נפגעי הנאצים הם 'בבחירת לעג לצדק האמריקני'. בפעם הראשונה בתולדותיה של ארצות-הברית אפשר לסווג מהגרים לא לפי לאומיות אלא לפי "גזע". וכך, לא זו בלבד שאנו מקבלים אלינו את אויבינו לשעבר, אלא שאנו מקבלים גם את תורת הדם המעוותת של היטלר'.

שני בתי הקונגרס בחרו ועדות ייעוץ כדי לפשר בין הצעות החוק, הצעת הסנט והצעת בית-הנבחרים. בעקבות הדיונים, שהתנהלו באווירה מתוחה, אושרו הצדדים הגרועים ביותר של שתי הצעות החוק כאחת. כך נקבע שזכאים להיכנס לארצות-הברית ע' שהגיעו לגרמניה, לאיטליה או לאוסטריה עד 22 בדצמבר 1945 בלבד. אך לגבי ה'פולקסדויטשה' נקבע מועד כניסה עד 1 ביולי 1948.

חוק הע' שנתקבל גרם זעזוע וזעם בקרב היהודים. אך עוקצו הוקהה מעט בידי ועדה לענייני ע' שמינה טרומן באוגוסט 1948 (Displaced Persons Commission). בסיכומו של דבר נכנסו לארצות-הברית יהודים רבים יותר משהותירו ההגבלות המכוונות של החקיקה.

ב-1949 חקר הסנטור הדמוקרטי השמרני פט מקרן מנוואדה את פעולותיה של הוועדה לענייני ע' והאשימה בניהול רשלני, שבעטיו נכנסו לארצות-הברית קומוניסטים ויסודות חתרניים אחרים, אך לא הזכיר כלל פשיסטים, נאצים ופושעי מלחמה שביניהם. בשל האשמותיו החלו חברי הוועדה המבוהלים לנהוג על-פי החוק כלשונו.

בשנת 1950 שינה הקונגרס את המועד הקובע לצורך קבלת אישור כניסה והעמידו על 1949, וביטל את ההעדפות לבאים ממדינות שסופחו לברית-המועצות ולעובדי חקלאות, אך עד 1950 כבר עזבו רוב הע' היהודים את מרכזי הע' באירופה ויצאו לישראל, לארצות-הברית ולארצות אחרות.

בינואר 1946 החליטה עצרת האומות המאוחדות להקים ארגון בין-לאומי לפליטים (IRO; International Refugee Organization), סוכנות שמטרתה לסייע ליישב יותר ממיליון ע' שעדיין שהו באירופה. ביולי 1947 התחיל הארגון לפעול, וסייע לפתיחת צוואר הבקבוק במרכזי הע' ולקידום יציאתם של הע' לארצות אחרות. מ-1947 התברר לכמה מדינות שהן זקוקות לעובדים מוכשרים וחזקים, ופנו למרכזי הע'. רוב הארצות ביקשו עובדים צעירים וחזקים, לאו דווקא יהודים. בלגיה בחרה ב-20,000 בלטים ואוקראינים לעבודה במכרות, ובריטניה לקחה 30,000 רווקים בוגרים לעבודה בחקלאות, במכרות ובעבודות-בית.

אחרי הקמת מדינת ישראל ב-1948 הניחו רוב היהודים שארגון הפליטים הבין-לאומי יסייע להם להיכנס לישראל. ואולם, יותר מ-200 פקידים מתוך 435 הפקידים של ארגון הפליטים היו בריטים, והסוכנות הושפעה ממדיניות בריטניה. לפיכך היתה עמדת ארגון הפליטים הבין-לאומי שאין הוא שולח ע' למדינות שאין כל חברות האו"ם מכירות בהן, ומכיוון שעם קום מדינת ישראל מיד תקפוה הערבים, לא יכול הארגון לשלוח ע' למדינות ה'לוחמות' שבמזרח-התיכון.

יהודי אירופה עשו אפוא את דרכם לישראל בלי עזרת הארגון הבין-לאומי, אבל פעמים רבות בעזרתם הסמויה של קציני צבא אמריקנים והתארגנות יהודית עצמית. ב-1945-1952 קלטה ארצות-הברית כ-400,000 ע', ואפשר ש-20% מהם היו יהודים (אין אפשרות להשיג נתונים מדוייקים). בריטניה קלטה כ-100,000 ע' ואין נתונים המציינים את שיעור היהודים ביניהם.